

Nu h N  
17. 9. 88

De in Groningen geboren schrijver Ab Visser (1913-1982) was een literaire duizendpoot van de eerste orde. Hij schreef romans, verhalen, gedichten, essays, jeugdboeken, thrillers en detectives en was daarnaast ook nog eens actief als vertaler en literair recensent voor onder meer het Nieuwsblad van het Noorden.

Ondanks deze enorme produktie en zijn sleutelrol in de 'Groninger school' van de jaren dertig, dreigde Visser al snel in het moeras der vergetelheid weg te zakken. De laatste tijd is er echter sprake van een ware opleving rond zijn persoon. Op vrijdag 23 september wordt in het Letterkundig Museum in Den Haag een expositie geopend over leven en werk van Ab Visser. En op zaterdag 15 oktober wordt - eveneens in Den Haag - de Ab Visser Sociëteit opgericht. Herdrukken van zijn werk, een standbeeld en een Ab Visser-museum in zijn geboorteplaats Groningen, een biografie en een dubbelexpositie in 1990 in Groningen en Den Haag moeten Ab Visser weer tot leven wekken. Maar wie was Ab Visser? Portret van een rasverteller die sneller schreef dan zijn schaduw.

Hij schreef aan de lopende band boeken. De kritieken waren veelal goed, maar toch verkocht zijn werk slecht. Dat lag aan zijn te korte naam, zeiden anderen. Anderen verwarden die met de toen populaire presentator van het tv-programma Toppop, Ad Visser. Maar Ab Visser bleef de man die hij was: een Groninger, die sneller schreef dan zijn schaduw.

# Ab Visser: literaire duizendpoot is nu herontdekt



Ab Visser, zoals hij in 1981 werd gefotografeerd in een Groninger café.

## Reportage

Omdat ik niet durfde te weigeren, stak ik altijd gelijk de straat over als ik hem in de verte zag aankomen".  
Hoewel Ab Visser een meester was in het lospeuteren van voorschotten - niet voor niets luidde een van zijn vele bijnamen 'Ab Voorschot' - verkeerde hij voortdurend in financiële problemen. Hij was ook bepaald niet zuinig met zijn zuurverdiende centen. Aan Eelke de Jong vertelde hij: „In 1942 ging ik naar Baarn om een voorschot te innen voor een jongensboek. Ik kreeg vijfhonderd gulden en telegrafeerde m'n moeder: je krijgt je dressoir. Maar ik dacht: ik ga eerst even door naar Amsterdam om dit te vieren. Ik kom in Amsterdam, stap op het Leidseplein uit de tram en loop de hele bende in de armen. Ton Lutz, Ferdinand Langen, de hele zoi".  
„We gingen eerst naar een tent, waar muziek werd gemaakt en waar je een klandestiene borrel kon krijgen. Ik was een man in bonus. Ik gaf rondjes, ook aan de muziek. En de gulden sprongen m'n portemonnaie uit. We waren knap zat, maar we gingen door, naar een striptent op het Thorbeckeplein. Die moksels hadden al gauw door, dat ik de bink was, en ze bestelden clandestiene broodjes paling voor 4,50 per stuk. Ik maar dokken, dokken, dokken... Voor alles! Ik kreeg er niks voor terug. Ton Lutz lag achterover op een divan met twee meiden over zich heen, die informeerden of hij een rol- of een klopmassage wenste, en het enige wat er van mij verwacht werd was dat ik mijn portemonnee omkeerde. Middernacht stonden we weer op straat. Ik had geen cent meer over".

### Reizen

Hij gebruikte zijn honoraria liever voor het maken van grote reizen en reserveerde niets voor de belastingen. De deurwaarder was dan ook vaste klant aan huis en volgens Hans van Straten „kon meermalen executoriale verkoop van huisraad en boekenbezit alleen worden

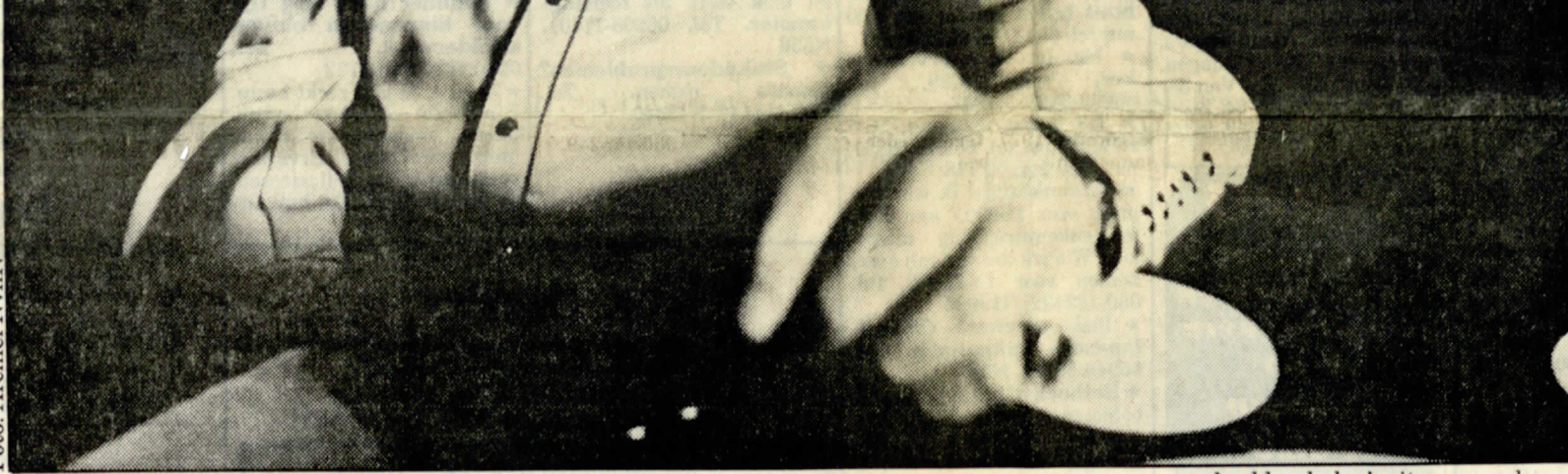
Maar nee, dan had hij allerlei boeken bij zich waar 'ie dan weer iets over moest schrijven. Waar hij die energie vandaan haalde, je houdt het niet voor mogelijk. Hij bleef schrijven tot zijn dood. En hij las natuurlijk ontzettend veel, dag en nacht. Voor de wetenschap was hij al jaren eerder overleden, maar zijn energie hield hem op de been".  
Volgens Jan Breek was Ab Visser ook ontzettend precies. „Als hij bij voorbeeld over auto's schreef, belde hij op of een van mijn zonen even langs kon komen om de werking van versnellingen uit te leggen. Dat zocht hij helemaal uit. Of hij belde op en zei: 'Jan, ik laat mijn hoofdpersoon dat en dat eten, wat moet hij er bij drinken?' Zijn hele leven is Ab Visser blijven hopen op het succes. Hans van Straten: „Elke keer als er een nieuw boek van hem uitkwam, vroeg hij mij: 'Zou dit nou een sellertje worden?' En dan kwamen de berichten: Veenstra in de Utrechtsestraat had al tien exemplaren verkocht, ditmaal kon het best eens meevallen. Maar het viel nooit mee. Zelfs 'Het klooster van Sint Jurriaan', het boek met de Pauwhofherinneringen dat toch een heel behoorlijke publiciteit heeft gehad wou niet lopen. Altijd kwam je later bij opruimingen de stapels weer tegen. Ook bij zijn misdaadboeken manifesteerde zich nimmer het sellertje. Het enige boek van zijn hand dat druk op druk heeft beleefd, was het in de oorlog verschenen meisjesboek 'Agneta in de tros van het grote leger.' Maar dat had hij voor een krats 'outright' verkocht en de enige die ervan profiteerde, was uitgever Bert Bakker".

### Verkeerde naam

Volgens Gerard Reve had hij domweg een verkeerde naam. In 'Het Lieve Leven' schrijft Reve: „Beste Ab, Waarde Kunstbroeder. Misschien heeft je naam een lettergreep te weinig. Dat zal ik je uitleggen. Het beste is een naam van twee maal twee lettergrepen, met in elk woord de klemtoon op dezelfde lettergreep.

**M**isleid door de wat gebogen houding en in die tijd nog weelderige haardos van de schrijver, hield een Amsterdamse tramconductor Ab Visser de kaartjestrommel voor met de woorden: „En u, juffrouw?” Een overstapje graag”, antwoordde Visser onmiddellijk. „Maar u mag gerust mevrouw tegen me zeggen, want ik ben getrouwd”. Over Ab Visser bestaan tientallen smakelijke anecdotes. Een groot aantal daarvan heeft te maken met zijn gebrekkige gezondheid. Sinds zijn jongensjaren leed

Foto: Archief NvhN



Visser aan de Ziekte van Bechterev, een zeldzame aandoening die het kraakbeen tussen de ruggewervels doet verstijven zodat de patiënt gaandeweg verandert in een strompelende bultenaar. Volgens Visser zelf was zijn kromme rug het gevolg van een verwaarloosde syfilis in zijn familie. „Mijn grootvader voer als binnenschipper van Groningen op Leeuwarden, zijn pleziertjes bij de Oldenhove moet ik nu betalen”, maakte hij zijn vrienden wijs. Ab Visser hield ervan de draak te steken met alles en iedereen. Volgens de schrijver-journalist Hans van Straten, die jarenlang met Visser bevriend is geweest en zijn herinneringen publiceerde in 'De laatste Casanova', had Visser er vooral een handje van om in gezelschap de meest verschrikkelijke dingen te zeggen. Dan fluisterde hij, maar zijn gefluister klonk zo scherp en doordringend dat hij het net zo goed door een toeter had kunnen omroepen. Toen een van de vrienden zich op een avond bleek te hebben voorzien van een nieuwe vriendin, ontging het hem niet dat het meisje licht trok met een van haar benen. Vanachter zijn hand knauwde hij die vriend toe: „Ze is mank, he?” En toen de romanière Aya Zikken een avond in de kring doorbracht, fluisterde hij haar, op mij wijzend, quasi vertrouwelijk toe: „Dat is Hans van Straten. Die betaalt honderd gulden als hij met een schrijfster naar bed mag”. Nooit vergeet ik de ijzige blik die toen mijn kant uit kwam. Maar ook zichzelf spaarde hij niet. Met een trots gezicht riep hij altijd in een onvervalst Gronings accent: „Ik ben de grootste asperinevreter ter wereld!” Terwijl hij eigenlijk verging van de pijn.

## Moedervlek

Ab Visser werd op 14 februari 1913 geboren in Groningen. Zijn leven lang is hij Stad-Gronings blijven praten. „Ik zal het

Groningse accent altijd als een moedervlek met mij meedragen”, zei hij in 1958 toen hij de Hendrik de Vriesprijs van de gemeente Groningen ontving. Zijn vader was stroschipper maar werd later brugwachter van de Museumbrug. Over zijn jeugd schreef Visser de prachtige Jo Rutgers-cyclus. Vooral in de kroniek 'De buurt' (1953) roept hij in beeldende bewoordingen de sfeer op van het Groningen in de jaren twintig. Maar ook in zijn overige werk speelt Groningen een belangrijke rol. Zo publiceerde hij in 1945 de historische roman 'Rudolf de Mepse. Het monsterproces van Faan', over het proces tegen 22 mannen die in 1731 onder de rook van Groningen op beschuldiging van sodomie terecht werden gesteld. En zijn Groningse herinneringen zette hij op papier in 't Peerd van Ome Loeks' (1970). In zijn boeken toonde Visser zich een rasverteller, die ogenschijnlijk met het grootste gemak de meest uiteenlopende verhalen uit zijn mouw schudde. Toch heeft het even geduurd voor duidelijk werd dat hij voor literatuur in de wieg was gelegd. Als jongen leerde hij voor meubelmaker aan de plaatselijke ambachtsschool. In een interview met Eelke de Jong zei hij over die tijd: „Daar ben ik vier jaar geweest, tot mijn grote verdriet, want ik vond het er vreselijk. Toen ik van school ging, schertste de directeur: 'Nu gaat de vlag halfstok om dit smartelijk verlies.' Vandaar mijn roman 'De vlag halfstok'.” Hij kreeg een baantje bij een kistenfabriek, maar als hij wat af moest leveren bleef hij veel te lang weg omdat hij liever achter de draaiorgels aanliep. Vervolgens bezocht Visser de kweekschool, maar hij zakte twee keer voor zijn examen. Via de zwager van zijn broer had hij inmiddels kennis gemaakt met het kunstenaarsleven in Groningen. Dat was in die tijd opvallend levendig met de

schilders van De Ploeg en schrijvers als Hendrik de Vries, A. Marja, Koos Schuur, Max Dendermonde en Ferdinand Langen. Ontmoetingsplaats van de *artist'n* was de toenmalige Bodega Dik aan de Guldenstraat (Chez Dicque aan de Rue d'Or). Achter in dat café bevond zich een zogenaamde genieëntafel waar de elite van de Groninger cultuur aanzat en het elke avond feest was. „Het had de onvervangbare sfeer van fin-de-siècle, met zijn dwaze, met verschoten pluche beklede banken en men zou zich er in Parijs, Wenen of Rome hebben kunnen wanen”, schreef Ab Visser. Ook - het inmiddels eveneens verdwenen - Hotel Indie in de Herestraat werd druk bezocht: voor tien cent kreeg je er een kop koffie met 's morgens voor twaalf uur gratis een gebakje erbij. De schrijvers kwamen daarnaast regelmatig samen in de literaire salon in de Herestraat van de 'Michelangelo in zakformaat' Dirk Verel.

## Spil

In 1936 debuteerde Ab Visser als dichter in 'De Vrije Bladen' van Hendrik de Vries en al snel ontpopte hij zich tot de spil van de 'Groninger school'. Zo was hij een van de drijvende krachten achter de kunstenaarsvereniging 'Het Drieluik', een naam die stond voor de drie kunsten: literatuur, schilderkunst en muziek. De vereniging was gevestigd in een oud pakhuis in de rosse buurt. Het pand was ingericht met afgedankte meubels, waaronder een soort buffet dat aan de achterkant schuifdeurtjes bevatte. In de 'buik' van het meubelstuk kon zich gemakkelijk een liggende man verbergen en dat kwam goed van pas: als de huurbaas langskwam verdween de penningmeester snel in het buffet. In het pakhuis werden regelmatig lezingen en feesten georganiseerd. De hoeren in de buurt beleefden gouden tijden.

Wanneer er voor de schilders naaktmodellen poseerden, pilde het gebouw uit: ook muzikanten en schrijvers waren dan druk in de weer met geleende kwasten. 'Het Drieluik' werd door ruzie en geldgebrek nog voor het uitbreken van de oorlog opgeheven. Ook de Groninger school viel uiteen. De meeste 'leden' - onder wie Ab Visser - verhuisden naar het westen. Tijdens de spertijden in de bezettingsjaren ontdekte Visser de charme van detectiveromans. Hij zou zich later ontwikkelen tot de meest vooraanstaande criticus in Nederland op het gebied van de misdaadliteratuur, wat resulteerde in twee studies over dit onderwerp: 'Kain sloeg Abel' en 'Onder de gordel.' Ook zou hij detective-omnibussen en jaarboeken redigeren en werd hij redacteur van 'Pulp', zijn eigen periodiek voor 'Misdad en mysterie, spionage, science fiction, horror, zwarte humor, grand guignol, magie, cartoons en

beeldverhalen', uitgegeven door Bruna. Daarnaast publiceerde hij zelf thrillers en detectives.

## Geen verkoop

Ab Visser had al snel na zijn debuut de literaire smaak voor goed te pakken. Tot zijn dood zou hij aan de lopende band boeken blijven schrijven, tweenzeventig in totaal. Hoewel hij aardige kritieken kreeg, kostte het hem steeds weer de grootste moeite zijn boeken uitgegeven te krijgen. Hij versleet tientallen uitgeverij en moest met het manuscript van 'De buurt' langs niet minder dan tweentwintig uitgeverij voor hij het verkocht had. Over zijn ervaringen met uitgeverij publiceerde Visser in 1979 een boekje met de veelzeggende titel 'Wat moet ik ermee.' Martin Ros van de Arbeiderspers: „Ab zat altijd vol plannen, maar zijn boeken verkochten niet. Dat waren geheide winkeldochters.



Foto: Wolter Kobus

„Kon meermalen executoriale verkoop van huisraad en boekenbezit alleen worden afgewend doordat een uitgever hem op het laatste moment een voorschot verstrekke, of een krant besloot een van zijn romans nog eens als feuilleton af te drukken”. Ondanks zijn kwakkelende gezondheid beschikte Ab Visser over een enorme energie. „Dat was ongelooflijk”, zegt zijn weduwe Margreet Hirs. „Dan kwamen we na een uiterst vermoeiende treinreis eindelijk in ons Parijse hotelletje aan. Ik viel uitgeput op bed en bleef daar het liefst de eerste tijd liggen, maar Ab moest gelijk weer op stap. Die was niet kapot te krijgen. De laatste jaren van zijn leven moest hij een groot deel van de dag met een zuurstoffles rondlopen. Van die loodzware dingen. Maar Ab ging door. Ook toen maakten we nog gewoon lange reizen”. Ab zelf zei nuchter: „Je moet me zien als een half mens, maar aangezien ik de energie van twee heb, red ik het”.

Jan Breek, jarenlang slijter en vriend van Ab Visser, over diens werklust: „Hij was altijd aan het werk, altijd. Zelfs op vakantie werkte hij zich vaak nog de pokken. Ik weet nog goed dat ik hem een keer met de auto naar het station bracht. Zijn koffers waren zo zwaar dat ik zei: 'Man, ben je lood aan het smokkelen?!'”

**De boeken van Ab Visser worden momenteel weer veel gelezen. De bibliotheek in Groningen beschikt dan ook over een aardige collectie.**

is een naam van twee maal twee lettergrepen, met in elk woord de klemtoon op dezelfde lettergreep. Dat ligt goed in het geheugen: Gerard Reve, Heinrich Heine, Adolf Hitler, Josef Stalin, Mao Tsetoeng, Winston Churchill, Andre Gide, Gustave Flaubert, Anton Tsjechow, Dosto Jewski, Sacher Masoch, Jezus Christus, Gerard Reve, enz. Dus aan Ab Visser ontbreekt een lettergreep. Van dat Ab moet je Abel maken”. En iets verderop schrijft hij: „Waarom je lichamelijk zo geteisterd wordt, is mij niet recht duidelijk. Je hebt in je vorige leven iets uitgespookt, of misschien hebben een boel mensen samen iets uitgespookt & het jou in de schoenen geschoven. 'Ja Visser, die Visser, die heeft het gedaan.' Er zijn zoveel vissers. God behoeft er maar een te pakken, bij wijze van spreken”. Voelde hij zich miskend? Jan Breek: „Ach nee, niet echt. Hij had wel eens de pest in dat een ander wel gemakkelijk verkocht. Maar miskend? Nee. Maar hij was toch wel trots op die Hendrik de Vriesprijs. Dat vond 'ie wel leuk”. Margreet Hirs: „Ab had het meestal ook veel te druk om over dat soort dingen na te denken. Als het ene boek nauwelijks verkocht, lag het volgende al weer bijna in de winkel”. Zelf zei Ab Visser eens in een interview: „Gerard Reve vond de titels van mijn boeken nooit deugen. Misschien komt het ook omdat ik mezelf in mijn verhalen nooit tot held maak. Het zal wel beter zijn, zoals Mulisch doet, gewoon te roepen dat je de beste bent. En dan de naam Visser. Veel te Hollands, denk ik wel eens. De helft van de mensen die me aanspreken noemen me De Vries. Altijd verwarring. Onlangs nog, toen ik met een deurwaarder te maken had. Bij het weggaan vroeg hij verlegen of ik nog een t-shirt had met mijn naam erop. Dat vroeg hij namens zijn zoon. Die man dacht dat ik Ad Visser was, van Toppop”. En elders: „Vroeger leek het me prachtig beroemd te worden. Maar het is eigenlijk maar goed dat ik geen bestseller-schrijver ben geworden. Dan word je gauw blase, nu blijf je strijdvaardig”. Hoeveel waarheid daar misschien ook in schuilt, een beetje meer succes tijdens zijn leven was hem van harte gegund.

**Gerlof Leistra**